

GEHOORD

Affective neuroscience: stand van zaken in Nederland. Amersfoort, Stichting WKK, 3 september 2020

Hans Giltaij

De Stichting wkk (Stichting Wetenschapsbevordering Klinisch psycholoog en Klinisch neuropsycholoog) organiseert jaarlijks een tweedaags wetenschappelijk congres voor klinisch psychologen en klinisch neuropsychologen. Dit jaar zou het congres in april plaatsvinden, maar zoals vele congressen moest het uitgesteld worden vanwege de COVID-19-maatregelen.

De congrescommissie had voor deze keer gekozen voor het thema van de *affective neuroscience*, een relatief nieuw aandachtsgebied voor de psychologie en psychotherapie. Affective neuroscience komt voort uit de toenemende aandacht voor en kennis van de werking van het brein en de neuronale en hormonale processen die vanuit het brein worden aangestuurd. Voor klinisch psychologen en psychotherapeuten roept dit vragen op wat de betekenis van deze kennis is voor de psychotherapie en psychotherapeutische praktijk. Affective neuroscience wordt omschreven als 'het interdisciplinaire vakgebied waar kennis van de neuronale mechanismes van emotie gecombineerd wordt met de psychologie van persoonlijkheid, emotie en stemming'. Kennis van de neurologie, psychiatrie, psychologie en psychotherapie komt hier samen en is nodig om psychische stoornissen te begrijpen vanuit het functioneren van het brein, en dan vervolgens ook te kunnen beïnvloeden.

De Stichting wkk had het aangedurfd om de eerste dag van het tweedaagse congres te organiseren in een gecombineerde, 'hybride', vorm: enkele sprekers en zestig deelnemers in een congreszaal 'live' volgens de coronaregels, en enkele sprekers en ongeveer 130 deelnemers digitaal via de livestream. Een zowel organisatorisch als technisch knap stukje werk, dat bij organisatie, uitvoerenden en sprekers een groot beroep deed op hun flexibiliteit en creativiteit! Als locatie was gekozen voor een, in die lijn, heel bijzondere en passende plek: Het Oude Magazijn in Amersfoort. Het Oude Magazijn vormt een onderdeel van de voormalige Wagenwerkplaats van de Nationale Spoorwegen, waar vanaf begin twintigste eeuw de goederenwagons van de NS onderhouden, gereviseerd en omgebouwd werden. Rond de eeuwwisseling zijn deze werkzaamheden gestopt en hebben de historische gebouwen (inmiddels Rijksmonument) een voornamelijk culturele functie gekregen. Het Oude Magazijn is omgebouwd tot een 'eventlocatie' en kent als naastgelegen burens een Circusschool, het Holland Opera-theater en het hoofdkantoor van de CliniClowns. De deelnemers van dit congres weten zich dus omringd door een gezelschap dat veel levensvreugde vindt in de expressie van lichaamsfuncties, zintuigen en emoties...

Hans Giltaij is als klinisch psycholoog-psychotherapeut-coördinator ggz verbonden aan Bartiméus te Doorn.

Sjoerd Colijn opende het congres met de woorden, die het leidmotief van de dag zou worden: “We gaan zien hoe het allemaal loopt...”, waarbij hij voortdurend switchte tussen het aanspreken van de deelnemers in de zaal en die in hun livestreamsituatie. Sjoerd introduceerde het thema van de dag en verwees naar de grondleggers Jaak Panksepp (*The Archaeology of Mind*, 2012) en Mark Solms (term ‘Neuropsychanalyse’), en degene die aan de wieg van de introductie in Nederland heeft gestaan, Marcel Schmeets. Affective neuroscience bundelt enorm veel fundamenteel wetenschappelijk onderzoek naar het functioneren van de hersenen; tegelijkertijd is de kloof naar toepassing in de klinische praktijk groot. Voor deze congresdag was aan vooraanstaande psychotherapeuten van de diverse psychotherapeutische stromingen gevraagd om hun jarenlange ervaringen en visie te verbinden met hun kennis van de Affective neuroscience. Geen bewijsvoering, maar een *educated guess*.

Als intro kwam *Mark Solms* persoonlijk aan het woord via de videoregistratie van zijn workshop uit 2019, waarin hij laat zien dat elke emotie een eigen effect heeft, niet alleen in het brein (localisatie in hersengebieden), maar op het functioneren in het gehele lichaam (temperatuur, hartslag, gezichtsuitdrukking, lichaamshouding, lichamelijke expressie enz.). Hij onderscheidt zeven basale emotionele behoeften (*Basic Emotional Needs*): *Lust, Seeking (exploring), Rage, Fear Anxiety, Panic Anxiety, Care, Play*, licht deze toe en legt verbanden met psychische stoornissen.

Na de lunchpauze werd een tweede videoregistratie van Solms vertoond, waarin hij onder de titel ‘*Consolidation and Reconsolidation*’ uitlegt hoe ervaringen in het geheugen worden opgeslagen en daarmee bepalend worden (verwachtingen) voor hetgeen in latere situaties aan emoties wordt ervaren. Solms onderscheidt hier ‘voorspellingen, verwachtingen’ (*predictions*) van ‘foute voorspellingen, misvatende verwachtingen’ (*prediction error*) en beschrijft de rol van het langetermijngeheugen en kortetermijngeheugen in de therapeutische behandeling van deze verwachtingen. “*Life is complicated; feelings are complicated. Development is learning how to meet your needs in the world.*”

Vervolgens kwam via een livestreamverbinding met Leuven *Greet Vanaerschot* (vanuit de persoonsgericht-experiëntiele stroming) aan het woord. Op deskundige wijze beschreef zij de Rogeriaanse attitudes, waardoor de cliënt uitgenodigd en uitgedaagd wordt om in het hier-en-nu focus te leggen op de lijfelijke beleving en gevoelde betekenis. Om vervolgens deze beleving van niet-adaptieve emoties, gedachten en gedragingen te helpen veranderen, uitgaande van de overtuiging dat elk mens gericht is op een aangeboren groei-behoefte en -potentie. Vanaerschot benadrukte de bepalende rol van de cognitief-affectieve schema’s, die op basis van vroege ervaringen (bijvoorbeeld hechtingsontwikkeling) zijn aangeleerd, en in het hier-en-nu tot een vervorming van de werkelijkheid kunnen leiden.

Jan Baars (vanuit de systeemtherapeutische stroming) beschreef vervolgens hoe de benadering van Solms hem helpt om meer te kunnen werken vanuit het ‘normale’ in plaats vanuit het ‘psychopathologische’. Hij liet aan de hand van verschillende voorbeelden, zowel vanuit zijn werk- als privéleven, zien hoe de concepten van Solms en Panksepp (emotieschema’s) hem helpen om moeilijke emoties bespreekbaar te maken en interventies scherp te stellen. In de psycho-educatie naar ouders toe maakt Baars graag gebruik van deze emotieschema’s. *Nelleke Nicolai* (vanuit de psychoanalytische stroming) ging meer gedetailleerd in op de vroegkinderlijke ontwikkeling van de emotieschema’s *Panic Anxiety* en *Care*, beide belangrijke elementen van de gehechtheidsontwikkeling. Nicolai laat zich hierbij inspireren door

het werk van Alan Schore en Karl Friston. Zij beschreef hoe het brein op grond van vroege ervaringen als een 'voorspellingsmachine' gaat functioneren, waarbij het in latere situaties verwachtingen en waarschijnlijkheidshypotheses maakt. Met het indrukwekkende werk van Beatrice Beebe, die op minutieuze wijze interactief (spiegelend) gedrag tussen moeders en hun baby's (vier maanden oud) bestudeerde ('de dans van ouder-kind'), wordt uitgelegd hoe verstoorde synchronologie leidt tot gedesorganiseerde gehechtheid.

Walter van Lieshout (vanuit de cognitief-gedragstherapeutische stroming) zette het complexe model van Panksepp over in een helder leertheoretisch model, waardoor de cognitief-gedragstherapeutische interventiemogelijkheden zichtbaar worden. Door een verbinding te leggen met het model van Davanloo, wordt zichtbaar waar de angst voor verandering zit, zelfs als die noodzaak tot verandering cognitief begrepen en geaccepteerd wordt.

Marie-José van Mook (sprekend als gehechtheidsdeskundige vanuit de verslavingszorg) gebruikt de theorie van Solms om cliënten met verslavingsproblematiek beter te begrijpen. Zij stelde dat verslaving primair begrepen moet worden als een sociaal proces, waarbij de verslaafde verlangt naar een gehechtheidsrelatie. Van Mook ziet een verband tussen de gehechtheidsrepresentatie (angstig-ambivalent, angstig-vermijndend, gedesorganiseerd), het type verslaving en '*the Basic Emotional Need(s)*' van de verslaafde.

Ten slotte volgde nog een korte discussie tussen sprekers en de deelnemers (zowel live als via livestream), waarna Sjoerd Colijn de dag samenvatte en constateerde dat de kennis van affective neuroscience en het model van Panksepp psychotherapeuten van diverse achtergronden aan het denken zet en inspireert. Ze kunnen *emotional needs* beter plaatsen, gebruiken het model ook om cliënten te helpen hun emoties beter te begrijpen. En *last but not least*: 'Het lichaam is weer terug in de psychotherapie!'

De tweede dag van het Jaarcongres (met de titel 'Passie, Positie, Politiek') is (voorlopig) verzet naar vrijdag 16 april 2021 in het Polargebied van de Jaarbeurs Utrecht. Meer informatie: <https://www.stichtingwkk.nl>.